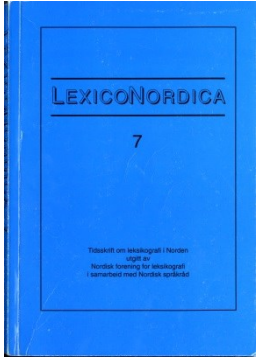

LexicoNordica

Forfatter:	Seija Tiisala [Multifunktionell allmänordbok]	
Anmeldt værk:	Lea Köykkä, Marianne Saanila, Marianne Saari, Kirsti Tirkkonen og Kari Viljanen. 1999. <i>Suomi-ruotsi-suomi sanakirja</i> . Jyväskylä: Gummerus.	
Kilde:	LexicoNordica 7, 2000, s. 271-290	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Multifunktionell allmänordbok

Lea Köykkä, Marianne Saanila, Marianne Saari, Kirsti Tirkkonen, Kari Viljanen: *Suomi-ruotsi-suomi sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus 1999. 1143 s.

The central role of examples in a bilingual learner's dictionary and the role of grammar in the lexicographic work are aspects the dictionary to be presented here brings to the foreground, as well as the question of what we know of a dictionary user's technique when consulting a dictionary.

1. Allmänt

Ordbokskritiker blir ofta själva kritiserade för att deras bristande erfarenhet av ordboksarbete, deras impressionistiska bedömningsmetod och koncentrationen på de aspekter som har med deras specialintressen att göra leder till en orättvis bedömning. Det ligger mycket i kritiken: en ordboksrecensent har sällan möjlighet att i sin granskning gå tillräckligt grundligt till väga, att jämföra med andra motsvarande ordböcker, att kolla alla detaljer så att slutomdömet vilar på en stadig grund. Man bläddrar igenom ordboken, gör stickprov, granskar en del principiella punkter och antecknar fel och ställen där det finns något att anmärka. Vissa drag är lätta att bedöma, såsom layout, kvaliteten på anvisningarna osv., andra däremot inte, t.ex. kvaliteten och användbarheten av exempelaterialet. Och så kan man bara hoppas att kritiken leder till att de svagheter som upptäckts rättas till i nya upplagor och att resultatet blir en bättre ordbok.

Liknande tankegångar, bekanta för var och en som sysslat med ordbokskritik, står att läsa i det företal som Thomas Herbst och Kerstin Popp har skrivit till konferensvolymen "*The Perfect Learners' Dictionary(?)*" (1999). Författarna påpekar också, litet ironiskt, hur dessa ne269ljs av en positiv bedömning av ordboken i dess helhet, och i så fall kan läsaren inte veta, om de upptagna felen är typiska för hela boken eller om det är fråga om mer tillfälliga tillkortakommanden som alltid förekommer i ordboksprojekt (1999:X). Tillvägagångssättet i denna recension liknar det ovan skisserade: metoden har varit impressionistisk, ordboken har inte systematiskt jämförts med andra motsvarande ordböcker, vissa aspekter betonas mera än en del andra, och trots att det finns en hel del att anmärka på är slutomdömet inte

negativt. Likaså hoppas jag att anmärkningarna leder till en förbättrad version av ordboken.

Första upplagan av ordboken kom ut 1991. Därefter följde 15 nya upplagor, vilket visar att ordboken väl tillgodosåg efterfrågan på en mellanstor tvåspråkig ordbok. Den reviderade upplagan har utökats med 10.000 nya uppslagsord och har 35.000 uppslagsord i vardera delen, alltså 70.000 ord sammanlagt. Författarna är erfarna pedagoger och översättare. Det framgår inte av förordet vilka redaktionella principer som följts i fråga om lemmatisering, grammatiska hänvisningar och dylikt, inte heller om någon av författarna har fungerat som koordinator eller om förlaget har stått till tjänst med sakkunnig redaktionell hjälp. Med tanke på att författarna är så pass många skulle en samordnande hand ha behövts. Vissa inkonsekvenser kanske inte stör en vanlig ordboksanvändare, men om en viktig målgrupp är t.ex. språkstuderande ter sig problemet med bristande konsekvens allvarligare.

2. Målgruppen

Målgruppen är inte närmare definierad i det korta förordet, där ordboken kallas allmänordbok. Orden och uttrycken i boken representerar, enligt förordet, ett levande och modernt centralt ordförråd, med inslag av en hel del facktermer. Ordboken är en typisk flerfunktionsordbok, alltså både en produktions- och receptionsordbok, aktiv och passiv översättningsordbok samt en pedagogisk ordbok. *Nordisk leksikografisk ordbok* (NLO) påpekar i sin definition av en pedagogisk ordbok att den har en översiktlig layout, en mer lättläst typologi än andra ordböcker och att tydlighet är det främsta målet, inte att spara utrymme (1997:214). Gummerus ordbok fyller väl dessa kriterier för en pedagogisk ordbok.

Ordboken är sannolikt avsedd att i huvudsak användas av finskspråkiga, men en svenskspråkig användare kan få åtminstone första hjälpen i den. Ordboksförfattaren måste i planeringsskedet koncentrera sig på **en** målgrupp, annars blir det svårt att sätta upp vettiga kriterier för arbetet och att följa dem. Om man försöker anpassa sig efter alltför många målgrupper, föreligger risken att ingen av dem får maximal nytta av ordboken. Å andra sidan kan man inte i ett tvåspråkigt litet land med en begränsad marknad författa särskilda allmänordböcker för olika målgrupper och för olika behov, utan man får utgå ifrån att ordboken används av båda språkgrupperna (och eventuellt av sverigefinnarna) och för olika ändamål.

Gummerus ordbok är för kortfattad för professionella översättare och eventuellt något för omfattande för skolelever, fastän ordboken

inte är svåränvändbar i och för sig. Utanförtexen och alla anvisningar, i synnerhet uttalsanvisningarna, tyder på att författarna har utgått ifrån att också de som inte har goda kunskaper i svenska skall få behållning av ordboken. Troligen är det vuxenstuderande och andra som behöver svenska på en inte alltför hög nivå i sitt dagliga arbete som är de största avnämargrupperna.

3. Lemmabeståndet

Förordet ger inga upplysning om basmaterialet i någondera delen av ordboken. Vi får veta att ordboken omfattar ca 35.000 lemman i vardera delen och att mera utrymme än förr har beretts åt datateknik och miljövard; andra specialområden är också företrädta (socialsektorn och ekonomi, psykologi, utbildning, hälsovård, sport, jordbruk, medicin, juridik). Termerna med anknytning till EU är också många, ända till *Maastrichtfördraget*. Positivt är också, att en del vanliga slanguttryck och andra uttryck, markerade med *ark*. ('vard.') är inkluderade, likaså namn av typen *Ahti* 'Näcken', *Snövit* 'Lumikki'.

Henning Bergenholtz och Bo Svensén räknar upp vissa krav på dataselektion i sin artikel i *LexicoNordica 1*: ordboken bör ta upp enbart sådana språkliga företeelser som verkligen förekommer, de utvalda lexikaliska enheterna måste vara representativa för den avsedda språkvarieteteten, urvalet måste ha en så hög täckningsgrad som möjligt och det måste vara ändamålsenligt (1994:181–182). En del av denna recension går ut på att granska ordboken ur dessa aspekter.

Det är alltid lätt att kritisera urvalet av ord och uttryck i en ordbok: inte ens de största ordböckerna saknar lemmalakuner, och i en relativt liten ordbok är de av naturnödvändighet många. Det är omöjligt att bedöma hur väl författarna har lyckats med att nå de mål de satt upp för sig, eftersom förordet inte redovisar några mera detaljerade urvalsprinciper. Det är mycket i den vägen läsaren saknar: i vilken utsträckning har primärkällor använts? hur har författarna förhållit sig till sammansättningar? är ordvalsprinciperna desamma i båda delarna? har något specialområde betonats mera än andra?

Valet av fackområdestermerna är för det mesta lyckat, och att så många datatekniska uttryck har kommit med är utmärkt. Men man frågar sig om ord av typen *napituskaitale* ('knäppslå') eller *nauhakuja* ('dragsko') måste finnas med i en ordbok som denna? Eller varför är *cicero* med i den finsk-svenska delen? Uttalet är angivet, men inte genus eller böjning, som ju inte är självklara. Ekvivalenten *cicero* lyder dessutom lika som uppslagsordet.

En undersökning av vissa semantiska fält visade att de två delarna av ordboken inte alltid är på samma linje, vilket inte i och för sig

behöver vara något negativt. Men förordet skulle ha kunnat upplysa om den principiella grunden för skillnaderna. Ett exempel är namnen på växter och djur. Den finska delen har fler hithörande ord än den svenska: *vestjärt*, *renfana*, *malört*, *videört* saknas t.ex. i den svensk-finska delen, *leinikki*: *ranunkel*, *smörblomma* saknas i båda delarna, för att nu ta några exempel. En del av skillnaderna är lättförklarliga; det är inte möjligt och inte heller ändamålsenligt att utgå från samma basmaterial och bara byta riktning och på det sättet åstadkomma en ny ordbok. Man måste ta hänsyn till det språkspecifika.

Ett exempel på språkspecifika uttryck är de finska **ekvativadjektiven** med grundbetydelsen 'lika Adj. som X' (*pituinen* < *pitkä* 'lång', *levyinen* < *leveä* 'bred', *paksuinen* < *paksu* 'tjock' osv.), som är självständiga ord och lätta att ha som uppslagsord, vilket deras svenska motsvarigheter inte är. *Metrin paksuinen* är på svenska 'en meter tjock', *kymmenen litran vetoinen ämpäri* är 'en hink som rymmer tio liter' osv. Exemplet är tagna ur ordboken, där ekvativadjektiven är väl representerade. Frågan är: borde den som översätter från svenska till finska få översättningarna med ekvativadjektiv under uppslagsorden *tjock* och *rymma* eller får ordboksanvändaren lov att ty sig till sina kunskaper i finska och på egen hand komma till en översättning med ekvativadjektiv? När det gäller en ordbok av den här storleken, som inte i första hand är avsedd för översättare, anser jag att författarna valt den rätta vägen och utelämnat exemplen med ekvativadjektiv i den svensk-finska delen.

Problematisera är också vissa avledningar på *-llinen* i finska. En hel del finns upptagna i ordboken (*arkullinen* < *arkku* 'kista', *kupillinen* < *kuppi* 'kopp', *syllinen* < *syli* 'famn' osv.), men exemplen är inte alltid tillräckligt informativa. *Arkullinen* är återgivet med 'kistan full', men hur betar sig detta uttryck i syntagmer? En ovan språkanvändare kan åstadkomma satser som **Han hade kistan full böcker*. Eller *syllinen*: 'fång -et; full famn' ~ *heiniä* 'ett fång hö'. Vilka kombinationer åstadkommer den som inte känner uttrycket *full famn*? Dessutom borde det heta *fammen (en famn) full*. (Jfr Östergren: *Med famnen full av blommor. Tag gärna hela famnen full! Det blir lagom med en famn full. En famn full med ved.*)

Lemmatisering av avledningsändelser eller ord som förekommer bara som senare led i sammansättningar och kan anses vara ett slags avledningsändelser är också ett svårt kapitel. Skall man alls lematisera dem? Om svaret är ja, vilka då? Jag kontrollerade några litet längre ändelser av typen *-syntyinen* (*ruotsalaissyntyinen* 'svenskfödd') och fann då t.ex. *paikkainen* (< *paikka* 'plats') 'med X platser, med X platser för Y', *-puoleinen* (< *puoli* 'sida'), *kadunpuoleinen ikkuna* 'ett fönster (som vetter) mot gatan'; *hyvänpuoleinen* 'rätt bra', *-puolinen* (< *puoli*) '-sided', *-vuotinen* (< *vuosi* 'år') 'årig', men inte till exempel

-kertainen '-dubbel, -faldig', *-lainen* 'av X slag'. De enklitiska diskursmarkörerna, som är många i finskan, är å andra sidan väl representerade: bara det förstärkande och kontrasterande *-pa* fattas.

På sätt och vis hör uttrycken av typen *oloinen* (< *olo*) 'som verkar vara Adj, som liknar X', *sävyinen* (< *sävy*) 'i viss ton, nyans' *tuntuinen* (< *tuntua*) 'som verkar, känns på ett visst sätt' osv. till samma grupp. De kan särskrivras men kan aldrig förekomma självständigt i sats-sammanshang: *Hän on isänsä oloinen* 'Han liknar sin far'. Av dem hittade jag bl.a. *tuntuinen* och *tapainen* ('-artad, -aktig') men inte *sävyinen* eller *oloinen*. De sistnämnda är dock säkert inte lika frekventa som *tuntuinen*.

4. Det finska källspråksmaterialet

Förordet ger alltså inga upplysningar om varifrån källspråksmaterialet kommer, men när det gäller den finsk-svenska delen får man det intrycket att det åtminstone delvis har varit svenskt. Korta stickprov visar att det finns en del uttryck som inte *Suomen kielen perussanakirja* upptar alls och som verkar främmande för en modersmålstalande. Detta gäller också formen av några uppslagsord. Vissa uttryck kan vara sverigefinska termer, som i så fall borde markeras som sådana, och en del är termer som fackmänniskor använder men som ännu inte har blivit allmän egendom.

En del är småsaker, som evighetsfrågan om genitiv eller icke genitiv i sammansättningar: heter det *aallonpituus* eller *aaltopituus* ('våglängd') i vanliga människors språk? Är det *aamuvirkku* eller *aamunvirkku* ('morgonpigga') osv.? Men ord som *aamuvirkeä* och *aavekirjailija* ('spökskrivare') verkar främmande (borde vara *aamuvirkku* resp. *haamukirjoittaja*). *Aavekipu* 'fantomsmärta' återfinns inte i källorna, medan *aavesärky* gör det, fast det är sällsynt. Det frekventaste uttrycket är *haamusärky* (*aave*, *haamu* 'spöke'). Andra uppslagsord som borde rättas till är t.ex. *alkuperäismerkintä* och *alkuperäistodistus* (borde vara *alkuperä-* i stället för *alkuperäis-*), *omistaa itselleen* 'tillägna sig, tillskriva sig' (betydelsen oklar), *opintokäynti* 'studiebesök'. Det sistnämnda ordet är genomskinligt och förstäligt, men hör inte till normalspråket. Den svensk-finska delen har gett *studiebesök* den korrekta ekvivalenten *tutustumiskäynti*). Det verkar som om det här var frågan om s.k. spökord (Bergenholtz/Svensén 1994:181).

Ett problemfall utgörs av former som inte existerar i praktiken i finska, även om de är möjliga rent teoretiskt. Ett exempel är lemmat *asettua aloille*. Formen *aloille* (< *ala* 'område', kasus allativ pl.) förekommer aldrig utan possessivsuffix i denna kollokation. En del finska

kollokationer verkar icke-idiomatiska, såsom *uhkua intohimoa* 'andas lidelse' – och den svenska översättningen är inte heller någon vanlig kollokation. Uttrycket kan ses som en nybildning, ett nytt sätt att kombinera verbet *uhkua*, men frågan är om det är nödvändigt eller ens rekommendabelt att ta med sådana nybildningar som lemman, i synnerhet i en relativt liten ordbok som denna?

Lemmat *akuuttivastaanotto* är ett intressant fall: ordet är markerat med *R*, vilket betyder att ekvivalenten *akutmottagning* används i Sverige. Termen, i synnerhet formen *akuten*, används på sina håll i Svenskfinland också. Problemet är att den finska termen är okänd i Finland. I den svensk-finska delen har *akutmottagning* (markerat med *R* = brukligt i Sverige) alldeles riktigt översatts med *tapaturma-asema, päivystyspoliklinikka*. Det är möjligt att författarna också har velat beakta den sverigefinska terminologin då de tagit med *akuuttivastaanotto*, vilket i och för sig är motiverat. Ett omnämnande i förordet och markering av uppslagsordet med *R* skulle här ha varit betydande.

Lemmat *soittaja* väcker också en principiell fråga: varför är den enda ekvivalenten *musikant*? Ekvivalenten *musiker* borde absolut vara med som beteckning på dem som sysslar med mer seriös musik. En viktig betydelse är 'den som ringer (på telefon)', och den betydelsen borde finnas med, i all synnerhet som *soittaja* just i den betydelsen är frekvent. Exemplet (t.ex. *Kuka soittaja oli?* 'Vem var det som ringde?') skulle illustrera en situation som inte är ovanlig, nämligen den att ett uttryck i källspråket är lexikaliserat, medan dess motsvarighet i målspråket inte är det (*'ringare'). Dessa fall är svåra att fånga i en ordbok, svåra men inte omöjliga.

En del tillägg (alltså ord som inte förekommer i *Perussanakirja* och som inte är fackområdestermerna) är nyttiga och väl motiverade: *aasa* 'as (fornnordisk gud)' till exempel hör inte till det finska basordförrådet, men kan vara nog så frekvent för den som sysslar med svenska. En lexikograf som producerar tvåspråkiga ordböcker måste kunna gå utanför det kanoniserade basordförrådet i källspråket och beakta fenomen som är viktiga med tanke på målspråket och den kultur det representerar.

5. Lemmatiseringsprinciperna

Lemmatseringen av verb väcker många frågor, delvis därför att författarna inte har varit konsekventa på den punkten och framför allt därför att det system som följts kan diskuteras. Principen har varit den att bas verbet placeras på det ställe där det skall stå enligt den alfa-

betiska ordningen, och därefter kommer olika kombinationer som egna lemman. Verben *lukea* och *kutsua* får illustrera förfaringsättet:

lukea 1 läs/a -te -t, (~ ääneen) läsa högt (upp) *pystyin melkein lukemaan hänen ajatuksiaan* jag kunde nästan läsa hans tankar; *hätä ei lue lakia* nöden har ingen lag **2** (olla kirjoitettuna) stå stod stått *kyllissä lukee jotain* det står något på skylten **3** (opiskella) studer/a -ade -at *hän lukee englantia yliopistossa* han studerar engelska på universitetet **4** (~mukaan) räkn/a -ade -at *valaat luetaan niissä* räknas till daggdjuren; *hänen päivänsä ovat luetut* hans dagar är räknade
lukea ajatuksia läsa (någons) tankar
lukea nuotteja läsa noter
lukea rivien välistä läsa mellan raderna

kutsua 1 bjuda bjöd bjudit, in/bjuda -bjöd -bjudit, inviter/a /te:/ -ade -at ~ *vieraaksi* inbjuda som gäst **2** kall/a -ade -at ~ *joku todistajaksi* kalla någon som vittne **3** (~ nimeltä) kall/a -ade -at *hänen nimensä on Per, mutta häntä kutsutaan Pelleksi* han heter Per men kallas Pelle
kutsua aseisiin kalla i vapen
kutsua koolle kalla samman
kutsua kotiin kalla hem
kutsua todistajaksi kalla till vittne

Författarna har alltså inte varit konsekventa i sitt tänkande, vilket kan väcka förundran: varför förekommer kombinationen A under basverbet men inte kombinationen B? Det lemmatiserade *lukea ajatuksia* förekommer i en exempelsats under basverbet, och båda de andra lemmatiserade fallen kan utan svårighet återges med verbet *läsa*. Verbet *kutsua* representerar samma problematik, med ytterligare en inkonsekvens: under basverbet får vi uttrycket *kalla någon som vittne*, medan samma uttryck *kutsua todistajaksi* som lemma får *kalla till vittne* som ekvivalent. Ännu mera frågor väcker verbet *saada* med alla de kombinationer det kan ingå i (tre spalter). I de allra flesta fallen är det svårt att se vad som är problemet. Exemplet illustrerar ofta något annat problem än valet av själva verbet, som för det mesta är *få*.

Den svensk-finska delen verkar konsekventare så till vida, att man där har för det mesta placerat talesätt och kollokationer där kollokatorn är ett nomen under basverbet, resten som lemman:

läs/a -te -t 1 lukea; opiskella ~ mellan raderna lukea rivien välistä ~ till präst lukea/opiskella papiksi **2** gå och ~ för prästen käydä rippikoulua **3** ~ extra med några elever antaa joillekin oppilaille yksityistunteja
läsa av lukea (esim. mittaria)
läsa in 1 pöntätä pähänsä **2** tulkita **3** (tietot.) lukea, skannata
läsa på: ~ *sina läxor* lukea läksyjään
läsa upp lukea ääneen
läsa ut 1 lukea loppuun **2** lausua, ääntää **3** ~ *ur ngt* päätellä jstc

Det är möjligt att det är lättare för en ovan ordboksanvändare att leta bland de många alternativen enligt det här systemet, men å andra sidan förlorar man mycket utrymme, och kärnbetydelserna och betydelse-sammanhangen kommer inte tillräckligt tydligt fram. I alla fall borde vore det viktigt att kolla att det råder överensstämmelse mellan ord-artikeln och fraslemmat om ett och samma uttryck tas upp på bägge ställena.

Lemmatisering av idiom och kollokationer, alltså val av uppslagsord vid stående fraser, ordspråk och dylikt är alltid besvärligt och subjektivt, och lexikografer brukar följa principen om den starkaste semantiska attraktionen (Szende 1999:212) och utgå ifrån att ordboksanvändaren inte väljer något betydelsefattigt ord som sökord. Med andra ord: det är inte sannolikt att den som stöter på ordspråket *Alku aina hankala* 'All vår början bliver svår' letar efter översättningen under *aina* 'alltid', utan hellre under *alku* 'början'. Szende diskuterar problemet i sin artikel och kommer till att det vore bäst att placera kollokationerna under alla de ord som utgör kollokationen, därför att det är omöjligt att veta vilket ord ordboksanvändaren väljer. Detta tar upp mera utrymme, men det är ett mindre ont. Gummerus ordbok följer i princip denna rekommendation.

Vi vet fortfarande inte tillräckligt mycket om hur ordboksanvändare betar sig och vilka metoder de använder i sökningen och tillämpningen av vad de funnit. Användarforskningen borde intensifieras; resultaten skulle vara både användare och lexikografer (och lärare som undervisar i översättning) till nytta.

6. Homonym- och homografseparering

Kriterierna för hur man skall behandla homonymer och homografer varierar från ordbok till ordbok. Här samspelar många faktorer, och frågan om det i ett givet fall gäller polysemi eller homonymi är ofta, på vårt vetandes nuvarande nivå, omöjlig att besvara (NLO 1997:138). Separeringen sker framför allt utgående från skillnaderna i ordens morfologi, uttal och böjning, men också ordens etymologi och semantik måste beaktas (NLO 1997:137). Den modell som *Svensk ordbok* följer, den så kallade lemma-lexem-modellen (NLO 1997:138) är en möjlighet: om ett ord skrivs på samma sätt, har samma uttal och böjning som ett annat ord med samma utseende men olika betydelse upptas det som ett och samma lemma: **stim** ~met 1. *större samling av fiskar* 2. *starkt ljud av många samtidigt talande röster*, men om inte alla ovanstående villkor är uppfyllda, blir det separata lemman: **1jack** -et och **2jack** ~en el. ~et, **1välta** välte vält och **2välta** vältade vältat. I andra ord-

böcker markeras alla homonymer med en siffra före uppslagsordet, och homonymerna är lemmatiserade.

Vilken modell som följs i föreliggande ordbok blir inte helt klart. I den finsk-svenska delen finner man fall som *lisä*: **1** *lisä* tillägg -et **2** *lisä* mer, alltså separata lemman. (Här kan man dessutom diskutera formen på lemmat, eftersom ordformen *lisä* i betydelse 2 förekommer bara i sammansättningar och alltså borde skrivas *lisä-*, medan betydelsen 'mer' har formen *lisää*). Men vi har också **terve** **1**. frisk, kry **2**. ~! hej!, tjänare!, fastän det är fråga om olika ordklasser. Ordet *tavata* med tre olika av varandra etymologiskt oberoende betydelser finns inom samma ordartikel, med olika betydelser markerade med siffror. När det gäller ekvivalenter som hör till samma ordklass är exemplet med *tavata* representativt, men också de två tidigare typerna tycks vara ganska vanliga. Den svensk-finska delen verkar följa samma princip som *Svensk ordbok*.

7. Val av exempel

Språkproven spelar en viktig roll i ordböcker, både enspråkiga och tvåspråkiga. De ger viktiga upplysningar om uppslagsordets semantiska, syntaktiska och pragmatiska egenskaper (Malmgren 1994:107). De kan vara autentiska, semi-autentiska och redaktionella och, såsom Malmgren konstaterar, det är svårt att även i fråga om stora ordböcker följa principen att alla språkprov borde vara autentiska. När det gäller en mindre allmänordbok, som här, är kravet på autenticitet inte realistiskt. En annan princip som Malmgren betonar är den att språkprovet skall stödja definitionen och den formella betydelsebeskrivningen, att det skall enbart illustrera den just aktuella betydelsen och att det måste vara så tydligt diskriminerande som möjligt (1994:110–111).

Thomas Szende är på samma linje i sin artikel *Problems of Exemplification in Bilingual Dictionaries* (1999), och hans slutsats är följande: "Examples are disambiguated segments of discourse, borrowed or elaborated by the lexicographer. They are reduced to the elements which are strictly necessary for and pertinent to the comprehension of the description; they refer to a given situation of communication, and provide information about the semantic, morphological, syntactic, stylistic and cultural traits of the headword in the source language and of its equivalents in the target language." (1999:224). Han betonar att det är uppslagsordets omedelbara omgivning som måste fokuseras, varför korta exempel är att föredra: de illustrerar användningsområdet utan att ta upp alltför mycket utrymme. Ingenting i en tvåspråkig ordbok får vara där av en tillfällighet, alla exempel måste vara motiverade. Exempel kan vara onödiga, om en översättning är lätt att komma

fram till utan dem. Szende citerar Leppäluoto, som har påpekat att en huvudfunktion hos exemplen är att avstyra förutsebara fel (Szende 1999:225). Men, säger han, vi måste acceptera det faktum att vi aldrig kan förutse alla de kontexter i vilka uppslagsordet kan förekomma och som kan ge ordet oväntade betydelsenyanser (1999:226).

Exempelbeståndet i denna ordbok är relativt litet, vilket är förståeligt med tanke på att utrymmet är begränsat. Desto viktigare är det att välja exemplen med omsorg och att koncentrera sig på väsentligheterna, enligt den ovan nämnda principen. Exemplen bör inte samtidigt ta upp för många problem, i synnerhet inte problem som inte direkt har något med uppslagsordet att göra. Uppmärksamheten leds då lätt från huvudsak till bisak. Ett exempel på detta är *yksimielinen: olemme yksimielisiä auton myymisestä* 'vi är ense om försäljningen av bilen' ('vi är ense om att sälja bilen' skulle komma närmare den vanligaste tolkningen av den finska frasen). Att adjektivet *ense* konstrueras med prepositionen *om* skulle ha kunnat illustreras med ett enklare exempel. Under *ymmärtää* 'förstå, begripa, fatta' finner man tre exempel: *jag förstod inte att utnyttja läget, försök förstå mig, han begriper inte ett dugg*. Det första exemplet kan illustrera användningen av partikeln *att* med *förstå*, men de två resterande exemplen? Skillnaden i betydelse mellan *förstå* och *begripa*? När man studerar exemplen under *rikos*, frågar man sig vad det är för viktiga upplysningar om användningen av ordet *brott* uttryck som *han blev offer för brott, neka till brottet* eller *det var ett brott mot staten* ger oss? Utrymmet skulle ha kunnat användas till att illustrera skillnaden mellan *brott* och *förbrytelse*. Det sistnämnda är också upptaget som ekvivalent till *rikos*, vilket i och för sig inte är bra, eftersom *förbrytelse* motsvaras av *rike, rikkomus* i finskan.

Språkproven innehåller ofta implicita syntaktiska upplysningar, som dock kan vara svåra att få fram för en som inte kan svenska väl. Frågan om formella valensuppgifter eller i exempelsatser inbakade sådana är också en central fråga. Vi har ännu inte tvåspråkiga finsk-svenska ordböcker av Collins COBUILD-typ, där grammatiska och syntaktiska upplysningar är återgivna med enkla symboler och placerade i marginalen. Möjligheten diskuterades när *Stora finsk-svenska ordboken* planerades, men det visade sig snabbt, att vår kunskapsbas fortfarande är så smal eller svåråtkomlig, att det skulle ha krävt helt andra resurser än dem man hade till förfogande för att åstadkomma formaliserade grammatiska upplysningar av COBUILD-typ som lexicograferna hade kunnat utnyttja.

I föreliggande ordbok finns syntaktiska upplysningar inbakade i både **döda** och **levande exempel**. Döda språkprov närmar sig, säger Malmgren, formella valensangivelser och "kan ha den fördelen, att läsaren förstår att viktiga element i frasen inte är utbytbara" (1994:109).

Döda exempel består av infinitiv och nominalfraser av typen *ngn, ngt*. I ordboken finns döda exempel av den typen, men i mitt tycke också alltför rikligt med exempel där nominalfrasen saknas helt och hållet: *sätta sig över* (detta i den svensk-finska delen; i den finsk-svenska delen finns ett levande exempel under *asettua: sätta sig över lagen*), *hålla efter* och *hålla med* (båda utan exempel, medan lemmat *hålla av* illustreras med ett levande exempel), *ta reda på*.

Detta sätt att ange prepositionsbruk vid verb borde absolut ändras; erfarna lärare vet att till och med avancerade studenter och elever gör fel på den här punkten och lämnar prepositioner dinglande i luften utan huvudord. Det är svårt att urskilja när det är fråga om partikel och när det är fråga om preposition också med hjälp av ordböcker som är mera konsekventa; här känner man sig alltför ofta osäker. Till exempel efter verbet *saattaa* finns fraslemman som

saattaa häpeään skämma ut
saattaa järjiltään skrämman från vettet
saattaa pois tolaltaan bringa ur balans
saattaa vaaraan utsätta för fara

Samtidigt finns det också fall som

saattaa epätoivoon jk driva ngn till förtvivlan
saattaa naurunalaiseksi jk utsätta ngn för åtlöje

där objektet är utsatt (och där placeringen av *jk* i det finska lemmat dessutom ger en onaturlig ordföljd). Efter *saattaa* finns också **saattaa noloon asemaan** göra bort. Det är ganska förbryllande. Här har ordboksförfattaren kanske haft frasen *göra bort sig* i tankarna. *Svensk ordbok* ger visserligen följande betydelseförklaring för *göra bort: få (ngn) att framstå såsom dum*, men har som exempel bara det vanliga *han gör bort sig*. Därutöver ger den betydelsen *lura* med exempel.

Inkonsekvent bruk av *ngn/ngt* är, som sagt, ett genomgående drag i boken, och större konsekvens borde åstadkommas på den här punkten. Inkonsekvenserna i många andra fall är kanske inte besvärande för en vanlig ordboksanvändare, men här är det fråga om stora principiella frågor: personobjekt eller sakobjekt? preposition eller partikel? ordföljden *skämma ngn ut* eller *skämma ut någon*?

8. Grammatiska förklaringar

De grammatiska förklaringarna är ganska få, vilket är förståeligt i en ordbok av den här storleken, men där de förekommer väcks frågan: för vem är ordboken egentligen avsedd? Ett tydligt exempel på detta

finns under *ollenkaan* 'alls' som är försett med följande förklaring: *kielt. ja kys. lauseissa* (i negerade satser och frågor). En svensk ordboks-användare kan behöva en förklaring som denna, men en finsk-språkig? Om man har haft svenskspråkiga användare i tankarna borde förklaringen hellre ha getts på svenska. I vissa fall står det *määr*. ('best') utan att det blir klart för läsaren vad anvisningen syftar på, uppslagsordet eller ekvivalenten.

En del grammatiska tillägg är gåtfulla: under *porvarillistua* finner man en förklaring (*us. pass.*), som väl måste tolkas som 'ofta i passiv', men vad detta kan betyda i praktiken är oklart. Verbet är återgivet med *förborgerligas*, där ändelsen *-s* ju inte är passiv-*s*.

9. Anvisningar

Anvisningarna är korta och koncisa, vilket kan vara en fördel. En representant för det stora ordboksförlaget van Dale sade en gång, att de har kommit till att det lönar sig att skriva bara så långa förklaringar som ryms på insidan av pärmarna. Det ligger säkert någonting i det, eftersom erfarenheten visar att många t.o.m. relativt avancerade ordboks-användare inte orkar läsa igenom långa utanförtexter. Å andra sidan borde man ge en intresserad läsare valmöjligheter. Välskrivna och väl uttänkta förklaringar (grammatiska och andra) kan dessutom spara utrymme i själva ordboksdelen och på det sättet göra det möjligt att ta upp flera uppslagsord.

Utanförtextern består i denna ordbok av korta uttalsanvisningar, teckenförklaringar, exempel på böjning av substantiv, verb, adjektiv och particip, en lista över de använda förkortningarna och en förteckning över de vanligaste tidsuttrycken. I en bilaga finner vi en förteckning över starka och oregelbundna verb, några vanliga förkortningar, finländska ortnamn och namn på länder och folk.

Uttalsanvisningarna är klara och enkla, och specialtecken har undvikits. En allmän uttalsregel finns omnämnd, nämligen att trycket i orden med förleden *be-* och *för-* för det mesta ligger på andra stavelsen. Det skulle ha sparats mycket utrymme om också några andra motsvarande regler hade getts, t.ex. om uttalet av *-tion*, *-eri* eller av verb på *-era*. Principen att trycket vid sammansättningar inte anges kan leda till att ord som *djurplågeri* blir utan uttalsbeteckning, trots att det inte finns något **plågeri* att slå upp. Detta gäller den svensk-finska delen, som dock annars innehåller rikligt med uttalsanvisningar. Den finsk-svenska delen anger uttal vid detta ord. Principen med förleden *be-* och *för-* borde modifieras inne i ordboken så att de ord där regeln inte kan tillämpas får tryckmarkering (*bearbeta*, *beläte*, *förlaga*, *förmiddag*, *förmån*, *förnamn*, *förklä(de)*, *förköp*, *förskola*, *förskott* osv.)

I vissa andra fall saknar man också uttalsanvisning, i synnerhet längdbeteckningar (*mened, midja*) och markering av uttal av vokalen *o*: *moln, nod* – medan *nojs* får uttalsbeteckning */ol –, pol* (under *napa*). Tryckmarkeringar saknas också i andra än de ovannämnda fallen här och där: *evinnerlig* får ingen tryckmarkering under *ainainen*, medan ekvivalenten till både *ainakaan* och *ainakin* (två separata lemman) båda får tryckmarkering, för att nu ta ett exempel. Uttalsmarkeringarna borde med andra ord ses över till nästa upplaga.

10. Markering av böjningsändelser

Böjningsändelserna markeras på olika sätt i den svensk-finska delen och den finsk-svenska, vilket också påpekas i förordet. I den svensk-finska delen är ändelserna kursiverade, men inte i den finsk-svenska delen. Kursiveringen är tydligare, men de icke-kursiverade ändelserna är lätta att urskilja från den övriga texten också. Ändelserna – och därmed också genus vid substantiv – är för det mesta korrekt och konsekvent återgivna. I vissa fall undrar man, om pluraländelsen inte borde utgå. När använder man plural av t.ex. *insmuggling* eller *inläring*? I dessa och motsvarande fall är det troligen fråga om lapsusar, likaså vid uppslagsordet *neilikka*, där ändelserna ges på två olika sätt för blomman och kryddan:

neilikka (kukka) nejlik/a -an -or;
(mauste) nejlika -n -or

11. Användning av momentsymboler

En feltyp som förekommer relativt ofta är ett inkonsekvent bruk av **momentsymboler**. Under uppslagsordet *nasta* finner man följande ekvivalent: *1 stift -et; (renkaassa) dubb -en -ar*, men moment 2 finns inte; under *nenä* finns enbart ekvivalenten *näsa* som är markerad med en etta, *nimetä* får fyra motsvarigheter som alla markerats med en etta, medan de olika momenten under *nokka* inte får några momentsymboler alls. Det finns många liknande fall i ordboken.

12. Diateknisk och diatopisk markering

Specialtermerna är för det mesta markerade, men det finns fall där man saknar markering: *artriitti, artroosi, diureettinen* har ingen mar-

kering, medan *anaalinen*, *depressioläike* är markerade med *lääket*. (medicinsk term). Det är med andra ord inte lätt att se vilket system författarna har följt. Vissa markeringar är det svårt att inse meningen med, typ *avoimuus* (EU) 'öppenhet'. Den svensk-finska delen verkar vara relativt sparsam med diatekniska markeringar, men markeringar av stilnivån är desto vanligare: beteckningen *ark.* (vard.) stöter man på relativt ofta. Att de diatekniska markeringarna är så få kunde kanske tyda på att specialtermerna i den svensk-finska delen är färre, men det verkar inte vara fallet. Där finns *aminosyra*, *anabol*, *artär*, *carcinogen*, *dialysvård*, *transplantation* osv., alla utan markering. Det verkar som om författarna av den här delen medvetet skulle ha valt en sparsam linje här. Markering av regionalt bruk, diatopisk markering (S = i Finland, R = i Sverige) förekommer i berömvärd hög grad i båda delarna.

13. Granskning av vissa specialkategorier

13.1 Pronomen

Homonymen *joka* ('som, vilken; varje') får ingen siffermarkering (i motsats till *vilken* i den svensk-finska delen där pronomenet har fått två separata lemman). Betydelse 1 är återgiven med 'vilken, som'. Ordningen är inte ovidkommande här: det mest frekventa uttrycket borde stå först, i synnerhet i de fall där man med stor säkerhet vet, vilket som är frekventast. Ovana ordboksanvändare brukar välja den första ekvivalenten. Genitiv fattas. Inessivformen *jossa* finns som uppslagsord, men är felaktigt återgiven, nämligen med *var* i stället för med *där*. Detta är ett allvarligt fel, eftersom trycket från finskans *jossa*, *missä* (båda relativa med betydelsen 'där', men *missä* är också ett frågepronomen med betydelsen 'var') leder till felanvändning, likaså den i finlandssvenskt vardagsspråk ymniga användningen av *var* som relativt uttryck. Denna trend behöver ingen förstärkning.

Jokainen ('varje, var och en') utgör också en massiv felkälla. Skillnaden mellan den adjektiviska och substantiviska användningen kommer här fram genom exempel, som dock skulle kunna vara fler. Exempel med adjektiv efter pronomenet borde ingå, även om den informationen går att finna i grammatikböckerna. Gränsdragningarna är naturligtvis svåra här. *Varenda*, *vartenda* borde också finnas bland ekvivalenterna, likaså genitivformen och neutrumformen av *var och en*. Många är osäkra på om det skall heta *vars och ens* eller *var och ens*. *Jokin* ('något') och *joku* ('någon') borde absolut ha behandlats mera ingående. Nu får användaren bara följande upplysningar:

jokin näetkö jotakin? ser du någonting? *jostakin syystä* 'av någon anledning'.

Alltså ingen böjning eller annan kategorisering. Detsamma gäller *joku*.

Bland ekvivalenterna till *mikä* ('vad, vilken') saknas 'vad för en' med exempel. (Den svensk-finska delen tar upp *vad för en* under *vad*.) Mycket utrymme har beretts åt ett långt exempel som illustrerar användningen av *vilket* som relativpronomen till ett satskorrelat, utan att någon markering om kategoribyte (från interrogativt pronomen till relativpronomen) föreligger. Här behövs en omarbetning.

Exemplen i samband med *se* 'den' illustrerar väl pronomenets användning både som adjektiviskt och substantiviskt pronomen, men stilangivelsen under punkt 2 är problematisk: 2 (ark. hän) han, hon. Författarna vill upplysa om att *se* används i finskt vardagsspråk som personligt pronomen, men för vem är förklaringen avsedd? Frågan om beskrivningsspråk är central, och författarna borde diskutera den i samband med en revision av en ny upplaga av ordboken.

Genitivformerna saknas överlag: hur ser genitivformen av *som* ut? Eller av *den*? (Genitiv *dess* finns som lemma i den svensk-finska delen.) Hur skall *kenen* ('vems') översättas till svenska, och vad betyder *kenen*? Om någon svenskspråkig skulle vilja slå upp det ordet hittar han enbart *ken* med hänvisning till *kuka* 'vem'.

I den svensk-finska delen finner man lemmatiseringar som väcker frågor. Homonymen *vilken* får siffermarkeringen 1 och 2, utan någon närmare förklaring, ekvivalenterna är delvis desamma, inga exempel finns som illustrerar den grammatiska skillnaden. I ett fall som detta frågar man sig: vad är det för mervärde som homonymmarkeringen ger här? Är den inte i själva verket förvirrande? Under uppslagsordet *som* finner man en klar redovisning av de olika användningsområdena, och genitivformen av pronomenet finns som uppslagsord.

Pronomenbehandlingen aktualiserar också frågan om lakuner: vissa, ofta ganska frekventa uttryck, är svåra att fånga i lexikografiska nät, och de negligeras ofta i grammatikerna också. Bristen på systematiserad kunskap försvårar både lexikograferns och grammatikförfattarens arbete; kontrastiva jämförelser mellan finska och svenska är fortfarande en bristvara. Ett exempel är pronomenkombinationen *var – sin*, som inte finns i den svensk-finska delen, där det skulle kunna finnas under *var*. Vilket finskt uppslagsord som skulle kunna ha *var – sin* under sig är svårare att säga. *Stora svensk-finska ordboken* upptar flera exempel under *var* och har vid sidan av de sedvanliga översättningarna lediga varianter: *de fick var sina tre äpplen* med den finska översättningen *he saivat kolme omenaa miestä kohti, mieheen t. lark/pekkaa päälle*. I den finsk-svenska delen finns *pekka* som uppslagsord med bra exempel, men inte något exempel på *var – sin*.

13.2 Postpositionerna

De finska lokalpostpositionerna är ett svårt kapitel: de är lexikaliserade uttryck för svårigheter som annars dyker upp i morfologisk form, nämligen som lokalkasus. Ingen ordbok som jag känner till har helt lyckats med att hjälpa en som kämpar med svårigheter av typen *Tule pois sieltä oven takaa!* ('*Kom bort därifrån bakifrån dörren.') eller *Tarton ulkopuoelta tulevat opiskelijat* ('*de studenter som kommer från utanför Tartu'), för att nämna några exempel. Det vore orättvist att kräva att en relativt liten ordbok skall vara perfekt på den punkten, men jag vill fästa uppmärksamheten på detta problemkomplex i hopp om att någon skall ta itu med problematiken och få fram forskningsresultat som lexikografer kunde utnyttja. Jag slog upp några vanliga lokalpostpositioner och upptäckte att en del saknades helt och hållet, t.ex. *ulkopuoella*, *-puoelle*, *-puoelta* ('utanför'), *juurella*, *-lle*, *-lta* ('vid foten av'), *puoelle*, *-lta* ('på/från någons/någots sida') och *keskelle*, *-ltä* ('i/från mitten av ngt').

En snabbkontroll av prepositioner tydde på en viss vacklan i bruket att ange om ett uttryck är en preposition och/eller ett adverb; en del prepositioner var markerade som preposition och adverb (*av*, *i*, *efter*), en del saknade kategoribeteckning helt. Betydelsekategoriseringarna å sin sida var för det mesta tydliga och klara.

13.3 Verb

Verb som har parallellformer av typen *förändra* – *förändras* – *förändra sig* vållar ständiga svårigheter för en finsktalande. En del av svårigheterna måste i främsta rummet tas upp inom grammatiken (som t.ex. participformerna av reflexiva verb och verb som slutar på *-s*). Betydelseskilnaderna mellan *-s*- och *sig*-verben är svåra att förklara och illustrera. En genomgång av några vanligare verb som hör till denna kategori visade att parallellformerna var omsorgsfullt redovisade vid vissa verb och saknades vid vissa andra, frekventa och centrala verb. *Hålla*, *hålla sig*, *hållas* var alla lemmatiserade, *föröka* och *förökas* likaså, medan *föröka sig* fanns under *föröka*. *Ändra* och *ändra sig* var lemmatiserade, medan uppslagsordet *inbilla* fick inbegripa också det reflexiva verbet under bas verbet. *Förbättras* fanns inte med, medan både *försämra* och *försämras* förekom som lemman. *Förändra* fanns som lemman, och enda exemplet var *språket förändras ständigt*. Sådana inkonsekvenser kanske inte stör en vanlig ordboksanvändare, men de kan ytterligare försvåra förståelsen och det korrekta bruket av verb av den här typen. Under *parantua* 'bli bättre' finner vi *tillfriskna* och *återhämta sig* som ekvivalenter, men inte *förbättras*. *Huonontua*

'bli sämre' finns inte med, utom som betydelseangivelse under *heiken-tyä* 'försvagas', där också *försämras* finns som ekvivalent.

Vissa vanliga reflexiva fall saknas också, såsom *sätta sig*. *Sätta i sig* och *sätta sig över* finns med. Det sistnämnda väcker frågan om sättet att ange preposition vid verb – hur kan ordboksanvändaren veta om *över* i detta fall är ett adverb eller en preposition? *Reda sig* saknas också, medan man under *reda* i moment 3 finner *järjestyä, selvitä; suoriutua* som ekvivalenter, alla intransitiva verb med betydelsen 'ordna sig, klara sig'. Verbet *resa sig* är inte lemmatiserat men finns i stället under *resa*, närmare bestämt som enda exempel under moment 2 *pystyttää* (som i t.ex. *pystyttää patsas* 'resa en staty'), där det absolut inte hör hemma. Något måste ha fallit bort här.

1 res/a -te -t 1 matkustaa 2 pystyttää
 ~ *sig ur stolen nousta tuolista 3 esittää,*
 ottaa esille ~ *nya krav esittää uusia*
 vaatimuksia

13.4 Adjektiv

Adjektiv är en besvärlig ordklass för både lexikografen och ordboksanvändaren: betydelserna är svåra att definiera, de är diffusa och färgas av kontexten, som de å andra sidan själva modifierar och kompletterar. Beatrice Warren (2000) påpekar att det finns många olika typer av adjektiv-nomen-kombinationer, och alla kräver de sin egen typ av semantisk analys. Man borde försöka ha fler exempel i svåra fall än för övrigt för att avgränsa användningsmöjligheterna så långt det över huvud taget går. Viktiga ekvivalenter kan bli bortglömda, eftersom möjligheterna och betydelsenanserna ofta är så många.

Ett par fall får illustrera adjektivproblematiken. Uppslagsordet *ymmärtämätön* återges bara med *oförståndig*, medan betydelsen 'oförstående' saknas. Betydelseskillnaden mellan *en oförståndig mor* och *en oförstående mor* är ändå ganska tydlig, likaså mellan uttrycken *se oförståndig ut* och *se oförstående ut*. Att andra möjliga ekvivalenter som *omdömeslös, tanklös, dum* uteslutits är förståeligt, eftersom de är placerade under andra uppslagsord som noggrannare täcker kärnbetydelsen (*arvostelukyvytön, ajattelematon, tyhmä*). *Ymmärtämätön* representerar dessutom ett liknande fall som *soittaja*: det finns ickelexikaliserade svenska motsvarigheter som borde ha exemplifierats. *Ymmärtäväinen* borde i tillägg till *förståndig, förstående* förses med ekvivalenten *förståelsefull* samt med något exempel; *en förståelsefull inställning* är något annat än *en förståndig inställning*. *Nautinnollinen* och *nautittava* är båda återgivna med *njutbar*. I vilket sammanhang *nautinnollinen* ('njutningsfull') skulle kunna återges med *njutbar* är

svårt att komma på. Uttryck som **sträcka på sig njutbart* kan bli resultatet om användaren försöker översätta enligt ordboken.

Här gäller det ett helt problemkomplex: hur få fram betydelsekomponenterna och selektionsrestriktionerna hos adjektiven så tydligt och enkelt att en ordboksanvändare får en klar bild av användningsmöjligheterna? Vilka komponentanalyser kan en lexikograf ty sig till? Vilka källor gör det klart vilka adjektiv som till exempel kan föras med draget +MÄNSKL vilka med -MÄNSKL (eller vilka drag man nu vill lyfta fram)? Vilka adjektiv kan adverbieras? Hur betar sig adjektivet i fråga syntaktiskt i allmänhet?

Ett belysande exempel utgörs av finskans *huomattava*, som kan användas om människor och icke-människor. Det kan förekomma som attribut, predikativ och adverbial. Betydelsen är delvis den icke-lexikaliserade 'märkbar, något som kan märkas, förnimmas', vilket lätt leder till fel i produktionen. I Gummerus ordbok står både adjektivet och adverbet *huomattavasti* som uppslagsord. Under *huomattava* finner vi följande ekvivalenter: *märkbar, anmärkningsvärd, avsevärd, betydande, eminent, bemärkt, prominent*. *Ansenlig* och *betydlig* saknas i den annars nästan fullständiga listan. *Betydligt* däremot finns bland motsvarigheterna under *huomattavasti*. De enda exemplen är *ha en prominent ställning* och *en betydande summa pengar*. En noggrannare analys skulle ha visat att exemplen inte belyser sådant som vållar de största svårigheterna för en finskspråkig, nämligen att uttryck som **en märkbar författare, *en avsevärd person, *en betydande liten summa pengar, *ett bemärkt misstag* inte är adekvata i svenskan.

Här är det fråga om liknande svårigheter som vid verbvalens. SAOB innehåller en massa information av den här typen, men denna är inte alldeles lätt att tillgodogöra sig för en vanlig lexikograf. Östergrens ordbok är också relativt ofta informativ på den här punkten: till exempel under *betydande* finns betydelsedifferentieringen a) Om sak och b) Om person; likaså står det under *betydlig*: "Numer nästan endast om sak." Med andra ord: en hel del kunskap finns, men vi kan inte vara säkra på att den är heltäckande, eftersom det ofta är fråga om en problematik som inte är relevant för en modersmålstalande och som kommer fram i dagsljuset bara i kontrastiva sammanhang, i undervisningen eller under översättningsarbete.

13.5 Förteckningen över starka och oregelbundna verb

Listan över starka och oregelbundna verb borde revideras till nästa upplaga och då med SAOL som rättesnöre. I den nuvarande listan finns former som inte är upptagna i SAOL, och dessutom är ordningen mellan dubbelformer ofta en annan än den som är angiven i SAOL:

supinumformen *begravit* finns inte i SAOL, under *besluta* finns inte den frekventaste formen *beslutade*, inte heller supinum *beslutat*, som alla anges som första former i SAOL; imperfektum av *duga* kan enligt SAOL också vara *dugde*, medan den svaga formen dykte av *dyka* inte finns upptagen i SAOL, *frysa* kan böjas både starkt och svagt i betydelsen 'konservera genom köldbekämpning', *sluta* i betydelsen 'resultera i' kan böjas starkt och svagt, *smörja* kan också böjas svagt, det svaga imperfektum av *sprida* får andraplacering i SAOL, likaså dess svaga supinum, den svaga böjningen av *tvinga* får förstaplacering i SAOL, och supinum av *växa* kan också vara *växt*. Tendensen till svag böjning är ett intressant fenomen och borde bara därför få en noggrann behandling i ordböckerna, men ännu viktigare är naturligtvis att ordboksanvändaren inte får föråldrad eller missvisande information.

13.6 Namn på länder och folk

Listan på länder och folk borde ses över till nästa upplaga, eftersom en del namn i listan är föråldrade. De gamla namnen får gärna vara med av historiska skäl (t.ex. *Sovjetunionen*), men de nya namnen borde absolut komma upp här: *Burma* heter *Myanmar*. *Slovakien* och *Tjeckien* borde också komma med i listan, trots att de är upptagna i den egentliga ordboksdelen. Intressant är också att den finsk-svenska delen tar upp en hel del namn på länder, men inte *Suomi*. I den svensk-finska delen ingår inga landsnamn över huvud taget.

Uttalsangivelser skulle vara nyttiga vid vissa namn, eftersom det inte är lätt att veta hur t.ex. *Algeriet*, *Kampuchea*, *Kroatien*, *Malaysia*, *Qatar* eller *Peru* uttalas.

14. Sammanfattning

Genomgången av Gummerus ordbok har visat, att många principiella och praktiska frågor fortfarande väntar på sin lösning. Förutsättningarna för lexikografiskt arbete är inte de bästa i länder med en relativt liten marknad. Många, om inte de flesta, lexikografer gör ordböcker vid sidan av sitt egentliga arbete, ofta ensamma, utan stöd från någon referensgrupp. De har ofta inte möjlighet att bekanta sig med nya forskningsresultat, och inte heller de gamla är lättillgängliga. Dessutom saknar vi fortfarande explicita syntaktiska och semantiska kunskaper inom många områden, och då är en lexikograf helt beroende av sina egna intuitiva insikter. Här borde universiteten känna sitt ansvar och se till att en del av den forskning som bedrivs vid institutionerna

gäller kontrastiv analys, vars resultat lexikografer och översättare skulle kunna tillgodogöra sig. Förlagen borde också se till att deras lexikografer får sakkunnig redaktionell hjälp, trots kraven på kostnadsminimering. För mycket sparande kan bli kontraproduktivt i längden. Många av de brister som påtalats i recensionen ovan och som försvagat intrycket av en modern, lättanvändbar ordbok skulle ha kunnat undvikas, om de ovanstående villkoren hade uppfyllts.

Litteratur

Ordböcker

- SAOL 12 = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. 12 uppl. 1998. Stockholm.
Stora finsk-svenska ordboken. 1997. Juva: WSOY.
Stora svensk-finska ordboken. 1982. Jyväskylä: SKS/Gummerus.
Suomen kielen perussanakirja. 1990–1994. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55.
Svensk ordbok. 1986. Stockholm: Esselte Studium.
 Östergren = Östergren, Olof 1919–1972: *Nusvensk ordbok*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Annan litteratur

- Bergenholtz, Henning, Ilse Cantell, Ruth Vatvedt Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson, Bo Svensén 1997: *Nordisk leksikografisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget. Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi. Skrift nr. 4.
 Bergenholtz, Henning & Bo Svensén 1994: Systematisk inledning till Nordisk leksikografisk ordbok (NLO). I: *LexicoNordica 1*, 149–183.
 Herbst, Thomas & Kerstin Popp (eds). 1999: *The Perfect Learners' Dictionary (?)*. Tübingen: Niemeyer. Lexicographica, Series Maior 95.
 Malmgren, Sven-Göran 1994: Språkprovets form och funktion i svenska betydelseordböcker från Östergrens Nusvensk ordbok till Svensk ordbok. I: *LexicoNordica 1*, 107–118.
 Szende, Thomas 1999: Problems of Exemplification in Bilingual Dictionaries. I: *Lexicographica 15*.
 Warren, Beatrice 2000: An Attempt at Characterizing the Semantics and Functions of (English) Adjectives. Abstract, konferensen *Parts of speech in and across languages*, Helsingfors 17–19.8.2000.